

KASSERET. Gaden der Brühl i Leipzig, Tyskland. Bygningerne på billedet blev revet ned i 2007, kort tid efter at Roman Bezjak havde været forbi med sit kamera.

KULTURBYGNING. Operaen i den østkrainske by Kharkiv nærmer sig i sit udtryk stilretningen brutalisme, som også Panum Institutet på Tagensvej er udformet i.

STADIG I BRUG. Den Georgiske Sovjetrepublikks Ministerium for Vejbyggeri er tegnet af arkitekterne George Tjakhava og Surab Jalaghania. Den stod færdig i 1975 og huser i dag Bank of Georgia. Konstruktionen er også forevigt af den franske fotograf Frédéric Chaubin i hans bog 'Cosmic Communist Constructions Photographed'.

OVERGANG. Blå fodgængerbro over Merseburger Straße i Halle (an der Saale), Tyskland.

VÆK. Det tidligere DDR-stormagasin 'Centrum' på Prager Straße i Dresden, Tyskland. Revet ned i 2006.

Hovmod står

Den jugoslaviskfødte Roman Bezjaks fotografier af medtagne socialistiske bygninger skildrer på dramatisk vis en ideologis overmod og fald. En udstilling og ny bog fortæller historien.

BETONIDEOLOGI

JENS MALLING, BERLIN

Overdreven tro på egen formåen. Foragt for kapitalismen. Overlegenhed udtrykt gennem arkitektur ... Men Østblokkens bygningsværker overbeviser ikke længere om socialismens løfte: at fred, fremgang og fordragslighed for alle ligger lige om hjørnet.

De tyve år, der er gået, siden Østblokken opgav målet, passerede ikke blidt hen over resultaterne af ideologiens fortrukne og mest udbredte arkitektoniske retning: socialistisk modernisme.

»På den ene side udtrykker arkitekturen socialismens enorme fremtidsstro og skaberkraft, på den anden side vidner dens tilstand nu om forfald og fejlslag. Den dramatiske kontrast fascinerede mig«, siger fotografen Roman Bezjak om bevæggrundene for sit aktuelle projekt.

For at dokumentere denne form for arkitektur og bygningernes tilstand, inden det er for sent, rejste den jugoslaviskfødte fotograf i årene mellem 2005 og 2010 vidt omkring i Østeuropa med sit kamera. Drevet af sin fascination for de særegne konstruktioner, som han kalder »smukke og grimme på samme tid«, nåede han fra Tallinn i nord til Tirana i syd og fra Dresden i vest til Dnepropetrovsk i øst. 41 byer i 20 lande lagde han bag sig, før han havde materiale nok til sin nyligt udkomne bog om emnet.

Opvokset i Vesttyskland, men født i Jugoslavien fik Roman Bezjak ideen til fotobogen under en rejse til Beograd, hvor han tog de første billeder.

Umiddelbart efter Jugoslaviens opløsning var han blevet ramt af en mærkelig fornemmelse, da han hentede sit nye slovenske pas på konsulatet i Bonn. Pludselig stod han med det endegyldige bevis i hænderne: Landet, hvor han var født, eksisterede ikke længere.

»Igen gennem flere år spekulerede jeg over, hvad der egentlig var blevet af Jugoslavien, som jo havde haft sin egen ret velfungerende udgave af socialismen i 70'erne«, fortæller fotografen.

I Beograd gik det op for ham, at det eneste, der var tilbage, var bygningerne. Bezjak følte sig draget af, hvad de fortalte om fortid og nutid, ideologi og realitet.

»Min nysgerrighed blev vækket af ideologien, som arkitekturen rummer. Det altomfavnende broderskab, man forestillede sig, socialismens skønne tanker og gode intentioner om at ville det bedste for alle mennesker sat over for det endegyldige kollaps i starten af 1990'erne, hvor den politiske utopi ankom til virkeligheden«, siger Roman Bezjak.

Denne variation over temaet hybris og nemesis, som verden ikke havde set i større skala, siden nazisterne kastede armbindet i ringen i 1945, var en fælles erfaring, alle Østblokkens stater gjorde sig, og det arkitektoniske akkompagnement var uden de store forskelle landene imellem.

Men to årtier efter at den socialistiske orden krakelerede, viser Bezjak med sine fotografier, at de enkelte lande nu omgås de monumentale konstruktioner forskelligt. Af billederne fremgår det, at denne forskel siger noget om samfundets be-

skaffenhed, nationalpsyke og ikke mindst, hvordan overgangen til markedsøkonomi forløber.

Et traume i bybilledet

Da de baltiske stater dengang var en del af Sovjetunionen, bliver arkitekturen nu først og fremmest forbundet med russisk overherskab. Den er derfor meget lidt populær.

Også i Polen er bygningerne at sammenligne med gigantiske traumer, der ikke sjældent rager op midt i bybilledet og er svære at gemme af vejen.

»Måske på grund af den høje økonomiske vækst i Polen de seneste år er det, som om bygningerne der vækker en følelse af skam. De minder om en pinlig fortid, som det er bedst at glemme. En del steder prøver man at skjule bygningerne ved at hænge kæmpe reklamer hen over dem. Resultatet bliver en slags ideologi oven på ideologien«, siger Bezjak.

I modsætning til mere fremgangsrige østeuropæiske nationer bemærkede han, at i Serbien lader man bygningsværkerne stå, som de er. »Det skal sandsynligvis ses i sammenhæng med landets store økonomiske problemer og internationale isolation som følge af Nato's angreb i 1999«, siger fotografen.

► FAKTA

► BETON, STÅL OG GLAS

Socialistisk modernisme var den fremherskende arkitektoniske retning i Østblokken. Perioden strækker sig fra 1953 til kollapsen i 1991. De foretrukne materialer var beton, stål og glas. Når socialismen havde ændret samfundet, skulle mennesker også bo på en helt ny måde. Boliger skulle ikke markere rigdom og status. De skulle derimod være praktiske og signalere lighed. **Nikita Khrusjov** introducerede socialistisk modernisme efter Josef Stalins død i 1953. Den nye generalsekretær satte sig for at gøre noget ved den enorme bolignød i Sovjetunionen efter Anden Verdenskrigs ødelæggelser og med et stigende befolkningstal.

Ny teknik gjorde, at man kunne bruge færdigfremstillede dele. Det medførte, at bygninger skød op i et hidtil uset tempo. Den socialistiske modernisme blev et symbol på fremskridt.

Der er stadig et meget konkret bevis på Nato's hårdhændede fremgangsmåde midt i Beograd, hvor det tidligere forsvarsministerium ligger som en ruinhob – i stilen socialistisk modernisme og naturligvis forevigt af Bezjak.

»Netop denne bygnings tilstand kan ses, som at Vesten udstiller socialismens fejlslag og forsvarsloshed en sidste gang, som en understregning af, hvem der vandt den kolde krig, og hvordan magtbalancen følgelig er ændret«, siger han.

Kun grim, kun dårlig, kun værdiløs Hvordan arkitekturen opfattes, skiller også generationer. Bezjak støttede på mange lokale ældre, der ikke forstod, hvad han lavede. Ikke nok med at hans motiver var grimme, de symboliserede også alt det, de gjorde oprør mod i årene omkring 1990. Ofte ser unge anderledes på det.

»Mange, jeg mødte, mener, at det ikke yder stilretningen fuld retfærdighed at betragte den som kun grim, kun dårlig eller kun værdiløs. Den yngre generation betragter den mindre fordomsfuld og i stigende grad som en del af deres historie og som en del af Europas historie«, siger Bezjak.

Særligt i Slovenien og Slovakiet hovedsteder, hvor et par nedrivninger er blevet